

COSES MIG VISTES

Serveis de Cultura al Front

ORIOL BOHIGAS

El departament de Política Territorial i Obres Públiques ha publicat en facsimil el petit volum *Presència de Catalunya. El paisatge català a través dels seus poetes*, que l'any 1938, en plena guerra, van editar els Serveis de Cultura al Front del departament de Cultura de la Generalitat. El facsimil vol ser una afirmació del valor present i passat del nostre paisatge, últimament tan mutilat, i l'anunci d'un ferm propòsit del departament i del seu conseller, Joaquim Nadal, d'abordar amb urgència l'aprovació al Parlament d'una llei del paisatge que arrodoneixi les diverses mesures que ja s'han pres per aturar la destrucció de la nostra terra. Correspon a una alta finor espiritual evocar amb aquest motiu una antologia poètica del 1938 que descriu un paisatge en bona part destruït. Però, a més, el facsimil ens actualitza el record d'un dels fets més significatius de la Catalunya republicana, perquè l'edició original forma part d'una operació de supòsit cultural als soldats catalans que lluitaven a tots els fronts d'Espanya en defensa de la República, una operació que explica molt bé els nivells de prioritat de la cultura i la manera de fer-la eficaç i popular durant l'autonomia republicana, àdhuc enmig del terrabastall de la Guerra Civil.

Carles Pi i Sunyer, després de ser alcalde de Barcelona i ocupar altres alts càrrecs polítics, fou conseller de Cultura des de finals del 1937 fins a l'acabament de la guerra. És un cas extraordinari de voluntat de permanència cívica il·lustrada enmig del gran desastre. Però Pi i Sunyer no fou un cas insòlit: cada dia són més palesos els esforços de governabilitat sensata i

continuadora que féu la Generalitat durant la guerra, mostrant com Catalunya anava assolint uns alts graus d'autoritat i de prospectiva, desgraciadament esmicolats pel resultat de la guerra. Pi i Sunyer, en tan poc temps i amb tantes dificultats, féu una feina d'una qualitat encara no superada en el seu departament. Com diu Maria Campillo, la seva tasca es caracteritzà "per un increment de les atribucions o de la infraestructura en els organismes ja existents (d'ensenyament, de protecció del patrimoni artístic) pel desplegament o la reorientació d'altres (Junta de Relacions Culturals, Biblioteques del Front), pel restabliment d'algunes entitats (Patronat de la Universitat) i per la creació d'altres (Junta d'Exposicions d'Art de Catalunya, Serveis de Cultura al Front, Institució de les Lletres Catalanes)". Són temes sobre els quals hi ha prou informació per no haver-hi d'insistir, però la republicació de *Presència de Catalunya* m'inclina a un especial recordatori.

La idea d'ajudar moralment i intel·lectualment els soldats que lluitaven al front amb l'oferta de lectures adequades -servei de biblioteques i publicació de llibres especials- demostra el convenciment del govern sobre la importància de la cultura en el manteniment de les qualitats col·lectives i en l'afermament de les identitats. De tots els llibres publicats i enviats al front, *Presència de Catalunya* és un dels més explícits en aquestes intencions. Els poemes i les proses de Maragall, Sagarra, Guerau de Liost, Carner, Riba, Pujols, Verdaguer, Salvat-Papasseit,

FRANK JENSEN

Rovira i Virgili, López-Picó, Ruyra, Folguera, etc. s'adreçaven així al soldat català de l'exèrcit de la República: "Si estessis pels camps d'Aragó, o de Castella, o d'Andalusia, en una senzilla missió de pau, aquest llibre adreçat a tu podria titular-se *Record de Catalunya*. Avui, no. Per les terres de la nova Espanya, amb el crit del fusell a les mans i amb el sospir de les bales a l'oïda, cavaller d'un ideal de llibertat i de civilització, missatger de la nova albanda, Catalunya no és per a tu un record sinó una suprema presència".

En poc temps es redactaren i publicaren cinc llibres i encara uns quants quedaren interromputs per l'ensulsiada del final de la guerra. El primer fou *Raó i sentiments de la nostra guerra*, amb un text anònim que corresponia al mateix Pi i Sunyer i amb il·lustracions de Francesc Domingo. Seguiren *Fets d'armes de catalans*, escrit per Ferran Soldevila i il·lustrat, també, per Domingo, i la magnífica antologia dirigida per Miquel Llor *L'humor a la Barcelona*

del vuit-cents, segurament la peça més brillant de la col·lecció (textos de Pitarrà, Vilanova, Oller, Gener, etc. I unes il·lustracions sublimes de Xavier Nogués). I, encara, després de *Presència de Catalunya*, el volum *Poesia de guerra*, il·lustrat per Enric Cluselles, un recull insòlit pel tema i per la presència d'autors nous, desconeguts, forjats en el terror de les trinxeres, al costat de la tradició literària més establerta. La mà dreta de Pi i Sunyer en tota aquesta tasca fou Josep Janès i Oliver, l'editor de *Quaderns Literaris*, un personatge clau en l'entrebancada història dels nostres llibres.

A més d'aquesta tasca, a més de l'organització d'escoles i biblioteques al front i a les

casernes, la conselleria de Cultura publicà una revista dedicada als soldats, amb una qualitat que acredita els esforços civilitzadors d'aquells moments difícils, però, també, la bona disponibilitat i l'entusiasme de la majoria de la intel·lectualitat catalana al servei de la República i de l'autonomia. La revista es deia *Amic*, publicació quinzenal per a esplai del soldat català de l'exèrcit de la República i hi col·laboraven, a més del mateix Pi i Sunyer, Janès, Junceda, Oliver, Apa, Pous i Pagès, Rovira i Virgili, Bartra, Calders, etc.

Cal agrair al conseller Joaquim Nadal que amb la publicació d'aquest facsimil ens hagi evocat un episodi tan significatiu en la història de la nostra política cultural quan era viu, sincer i autèntic el convenciment que aquest país -la seva economia, el seu benestar, la seva sobirania i la seva llibertat- se sustentava especialment en la cultura i el coneixement.

• ORIOL BOHIGAS. ARQUITECTE. PRESIDENT DE L'ATENEU BARCELONÈS

Orígenes: el 'diamant' de l'Església catòlica

JAUME REIXACH

La col·lecció *Clàssics del Cristianisme* -aquest tresor literari impagable, en català, que no sé si és prou valorat a casa nostra- està arribant al cim que s'havia proposat inicialment: editar 100 volums. Ara acaba d'aparèixer el volum 98 dedicat a Orígenes, un dels genis més grans de l'Església universal i un dels autors més prolífics de l'antiguitat. Es tracta del *Comentari al Càntic dels Càntics* (el més bell, el millor dels càntics), atribuït a Salomó. Una joia literària, us ho asseguro. Tant el text original com el *Comentari* d'Orígenes. L'edició ha estat possible gràcies a Josep Rius-Camps, primeríssim expert en la matèria. Josep Rius-Camps ja havia

traduït amb anterioritat (1998) un altre llibre d'Orígenes: el *Tractat dels principis*, considerat pels experts com el primer intent de teologia sistemàtica. Es troba a la Fundació Bernat Metge.

No sabia com dissimular la meua simpatia per aquest home tan singular, Orígenes, que ja en el seu temps rebé -com explica Rius-Camps- el sobrenom d'Admantios (és a dir: home d'acer o de diamant). Un geni. Nasqué probablement a Alexandria, l'any 185, fill d'una família cristiana. El gran de set germans. I morí probablement a Tir, l'any 251, com a conseqüència de les tortures que va patir sota la persecució de Deci. S'acomplia així, en part, la seva antiga vocació martirial, inici-

ada quan -als quinze anys- veié com el seu pare, Leònides, moria decapitat en la persecució de Septimi Sever.

Va ser un estudiós incansable. Aprengué l'hebreu per poder comprendre la Bíblia i posseir una base sòlida en les seves discussions amb els jueus. Els seus coneixements filològics i exegetics eren tals que no tenia rival. Però també coneixia a fons la filosofia grega. El platonisme i l'estoïcisme són sempre presents -latents- en la seva obra. Va ser dels primers a defensar l'exigència de la llibertat humana i el destí de la humanitat sencera vinculat a la redempció de Crist.

Més coses: durant més de quinze anys va ser director de l'escola cate-

gòlica d'Alexandria, on tingué moltíssims deixebles i on començà a instruir en la fe cristiana els pagans que acudien a la seva escola. Alguns dels seus deixebles -ens explica Rius-Camps- moriren màrtirs, cosa que li comportà el tancament de l'escola i el seu pas a la clandestinitat. Això dona una idea de la qualitat i la seriositat del seu metratge. No era un diletant. Al contrari: veient que no podia abastar tota la feina que duia entre mans, es vengué els volums dels autors profans de què disposava (ell, que estimava tant els llibres) a canvi d'un diari que li permetés de no haver de dependre de ningú (vegeu la introducció de Rius-Camps).

És aquesta llibertat intel·lectual, aconseguïda a pols, el que més admiro de la seva complexa personalitat. Gràcies a ell, el pensament cristià aconseguí una altura intel·lectual que va permetre la conversió de moltíssims pagans cultes. Just el contrari del que succeeix avui a l'Església, on el conformisme ranci i el "tanquem files" són les notes dominants. Els actuals *diamants* (que també n'hi ha) són relegats de les seves càtedres. I sense la seva lluisor intel·lectual, ¿com podem esperar la conversió de persones cultes?

• JAUME REIXACH. CAPELLÀ I ESCRIPTOR